

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті
Қазақ әдебиеті кафедрасы

Казахский государственный женский педагогический университет
Кафедра казахской литературы

Kazakh State Women's Teacher Training University
The chair of Kazakh literature

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 20 жылдығына арналған
«ТӘУЕЛСІЗДІК ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТАНУ ҒЫЛЫМЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ
МӘСЕЛЕЛЕРІ» атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

17 ақпан, 2012 ж.

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-практической конференции: «**НЕЗАВИСИМОСТЬ И
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ**», посвященной
20-летию Независимости Республики Казахстан
17 февраля, 2012 г.

MATERIALS

of International Scientific and practical conference on «**INDEPENDENCE AND
THEORETICAL PROBLEMS OF LITERATURE STUDIES**», devoted to 20th
Anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan
February 17, 2012

АЛМАТЫ 2012

Пайдаланылған әдебиеттер:

- газин. Қазақ қолөнері. Алматы. Дайк-пресс. 2004ж. 9-30 б.
тан өнері журналдары. 1982
мбай Шокпарбайұлы, Дәулет Дәркембайұлы. «Қазақтың қолданбалы қолөнері». Алматы
2007
Ысқаққызы. «Сырмақ өнері». Алматы кітап 2007
дуәлиева. Халық қолөнері. Алматы. 2004

Резюме

В этой статье рассматриваются изделия национального прикладного искусства, сделанных
ги.

Summary

In this article talked about objects made out of wools and their achievement, features, importance of
in national art.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАУЫМДАСТЫҚ ҰСТАНЫМДАРЫ

Жанатаева К.Б.

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

аға оқытушы

Алматы қаласы

XX ғасырдың екінші жартысындағы Таяу Шығыстағы иран-ирақ соғысы 8 жылға (1988 жылдар) созылып, қанды төгіске айналды. Екі елдің халқы бұл соғыстың зардабы мен ын ауыр сезінді. Бұл қақтығыс тек қана шекаралық мәселемен шектеліп қоймады. Бір ан үнемі шиеленісіке итермелеп отырған Иран мен Ирақ тұрғындарының арасындағы діни ылық ретінде де танылса, екінші жағынан бұл Парсы Шығанағындағы ықпал-өріс үшін болған млекеттің күресі. Тамыры тереңге бойлаған Иран-Ирақ қатынасы ертеден бері қақтығыстар иеленістерге толы. 1552 жылғы Осман келісімінен бастап, 1975 жылғы Алжир келісіміне і екі елдің арасындағы келісімдер орындаламай, олардың орнатылғанына қарсылық йлді [1, 242]. Иран 1847 жылғы Эрзерум келісімін Ұлыбритания мен Ресейдің қысымымен қол ған келісім деп нақылай отырып, оның Иран егемендігін бұзатындығын көрсетеді. Сондай-ақ жылғы екі ел арасындағы Тегран хаттамасы мен 1913 жылғы Константинополь келісімінің лері де сақталған жоқ. Сондай-ақ 1937 жылғы шекара туралы келісімнің сақталмауына екі жақ ірін айыптайды.

1969 жылы 19 сәуірде иран үкіметі Ирақ келісімді сақтамай отыр деген фактіні негізге ала ып, 1937 жылғы шекара туралы иран-ирақ келісімін тоқтату туралы жариялады. Өз кезегінде керісінше, қарсыласын келісім шарттарын орындамай отыр деп айыптады. Дегенмен 1969- жылдардағы екі елдің шиеленісіне Парсы шығанағы үшін бақталастық, Шатт-әл-араб өзені ындағы шекара, Ирақтағы көтерілген күрдтерді Иранның қолдауы, Иранның Бахрейнге қолқа ы және 1971 жылы БАӘ жататын үш аралды басып алуы әсер еткені мәлім.

1975 жылдан бастап екі ел арасында дауды реттестіру туралы келіссөздер басталды. 1975 ы 6 наурызда Алжирде Иранның шахы Реза Пехлеви мен Ирақ революция штабы басшысының ыні орынбасары Саддам Хусейн Алжир президенті Хуари Бумедьеннің қатысумен Алжир арациясына қол қойды. Онда территория тұтастығы мен бір-бірінің ішкі істеріне араласпау идаларына негізделген шешімдер қабылданған болатын. Декларация аталған келісімнің андалуын қадағалайтын біріккен иран-ирақ комиссиясын қайта құрды.

Сондай-ақ, 1976 жылы 13 маусымда Бағдатта тату көрші және халықаралық шекара туралы ісімге қол қойылды. Бұл келісім 1913 жылғы Константинополь және 1914 жылғы хаттамалар ізінде орнатылды. Өкінішке орай екі ел арасындағы қол қойылған келісімдердің өмірі ұзаққа мады. 1979 жылы шілдеде үкімет басына келгеннен кейін Саддам Хусейн Иракты Таяу және ыта Шығыстағы жетекші мемлекетке айналдыру міндетін өзінің алдына қойды. Сонымен қатар ықтың араб әлеміндегі беделін өсіріп, өзі аймақтағы мұсылман елдерінің лидері болуға ұмтылды. ы мақсатқа жету сол сәтте Ирақ президенті үшін қолайлы болды. Араб оқшауландырылған ылатын. Сондай-ақ Ирандағы ислам революциясы төңкерісі де қолайлы жағдай туғызды. Әрі Батыс

әлемін жайлаған энергетикалық дағдарысты ұтымды пайдалана отырып, Ирақ басшысы ғылыми-техникалық және технологиялық жетістіктер негізінде қуатты өндірістік база құруға алды. 1985 жылға қарай мемлекеттің ресми өкілдері мен бұқаралық ақпарат құралдары Иран жоғары дамыған және аймақтағы қуатты мемлекет болатындығына қоғамды және әлемнің елдерін иландыруға тырысты. [2,15].

1979 жылдың ортасына қарай Бағдад пен Тегеран бір-біріне ішкі істерге араласты деген таға бастады. Екі ел арасындағы қатынастың шиеленісе түсуі нәтижесінде шекарада қақтығыстар жиілеп кетті. 1980 жылы 8 наурызда Тегеран Ирақпен дипломатиялық өкілеттілікке үзуге шешім қабылдады. Бұған жауап ретінде 1980 жылы 18 қыркүйекте Ирақ Ұлттық кеңес жылғы 13 маусымдағы иран-ирақ келісімін денонсациялауға шешім қабылдады. Осылайша арасындағы қайшылықтың шиеленіскені соншалықты қарулы қақтығысқа айналды. 1980 жылғы қыркүйекте ирақ әскері шекарадан өтіп, Иран территориясына басып кірді. Сол жақ қарашасында Ирақ сыртқы істер министрі Иранға басып кірудегі себептерді көрсеткен меморандум жариялады. Меморандумда келісімге келіп, соғыс әрекеттерін тоқтату ұсынысы білдірілді. Иран әскерлері сол кезде жеңіліп жатса да, бұл ұсынысты қабылдамады. Соғыс өрті басталған соғыс қимылдары Ирақ үшін сәтті жүрді. 1980 жылдың қарашасына дейін ирақ әскері бір жерлерге шабуыл жасады. Ирақ әскерлері қарашада Хорремшехр портын басып алды.

Соғыстың алғашқы кездерінде ирақ әскерлерінің табысқа жету себептері, ең алдымен соғыстың шұғыл басталып кетуі, соғыс техникалардың көптігі және шах офицерлерінің көп қашып кетуі мен әскердегі тазартулар әсер етті.

Бірақ 1980 жылдың аяғында соғыстың екінші кезеңі басталып, жағдай тұрақтала бастады. Ирақ әскерлерінің жетістіктері кеми түсті. Бағдадтың басқыншылықтан кейін Иран күрделі Хүзестан арабтарының бой көтереді деген үміті ақталмады.

Иран өзінің сыртқы саяси белсенділігін арттыра отырып, Парсы шығанағы араб елдерімен ынтымақтастық кеңесі (ПШАЕЫК) мүшелерімен қарым-қатынасын жақсартуға тырысты. Мақсатпен 1984 жылы қыркүйекте ИИР президенті Хомейни Сирия, Ливия және Алжирге сапар жасады. Иран позициясының өзгеруі, ең алдымен, елдегі ауыр экономикалық жағдай байланысты болды. Төлем балансының тапшы болуы Иранды барреліне мұнайға бағасы долларға дейін төмендетуге мәжбүр етті. 1984 жылы шілдеде иран мұнайының экспорты екі есе азайды және тамыздың ортасында тәулігіне тек 450 мың баррелді құрады. Мұнайдан түсетін жартысына дейін азайды [3,79]. Бірақ ауыр шығынға қарамастан Иран соғысты жалғастыруды тартпады. 1987 жылдың аяғында соғысты тоқтату туралы мәселе бойынша екі жақтың көзге білу мақсатында Бағдад пен Тегеранға БҰҰ-ның бас хатшысы Перес де Куэльяр сапар жасады. Жағы, иран әскерлері оның территориясынан шығарылып, қақтығыстың себептерін танып-білу бойынша халықаралық комиссия құрылған жағдайда соғыс өртін тоқтататындығына келісті. Жағы, Ирақ басқыншы ретінде танылған жағдайда соғыс өртін тоқтатуға дайын екендігін білді.

БҰҰ-ның ҚК бас хатшысының сапарының қорытындысы бойынша резолюция даярдалған сәйкес БҰҰ-ның арнайы өкілдері соғысушы екі жақпен де кеңестер жүргізе отырып «Д» күнін анықтау керек болды. Осы «Д» күні келгенде бітім орнап, екі жақ түпкілікті түрде өртін тоқтатады. Сонымен бірге халықаралық комиссия иран-ирақ қақтығысының пайда болу себептерін тексеруі керек. Бағдад «Д» күнінен кейін жаулап алынған ирақ жерлерінің азат етілуін талап етті.

Бітімгершілік үрдісін жүргізуге араб елдерінің жетекшілері де қатысты. Жетекші араб елдері Египет 1979 жылғы Кэмп-Дэвид келісімінен кейін араб елдерінен оқшауландырылған болатын. Сондықтан да бұл рөлді Сирия өз қолына алды. 1987 жылы мамырда барлық ақпарат агенттіктері бірай бұрын Иордания королі Хүсейн бен Талала мен Сирия президенті Хафез Асадтың араласуымен Дамаскте Саддам Хүсейнмен кұпия кездесу өткізілгендігі туралы мағлұмат таратты. Онда екі жақ қатынасы және ирақ-иран соғысын тоқтату шарттары талқыланды. Ирақпен қақтығыста Иранды қолдаудан бас тартқан жоқ. Сондықтан 1987 жылы тамызда Тегеран конференциясында оның мүшелері Асадтың екі жақты татуластыру ұсынысын қолдамады. Ең алдымен онда ирақ территориясына енгені үшін Иранды айыптау мәселесі көрсетілмеген болатын. Иран Дамасктің иран-ирақ шиеленісін бейбіт жолмен шешу әрекеті зая кетпеді. 1988 жылы қарашада Иран, Ирақ, Сауд Арабиясы және Кувейт осы төрт елге қатысты азаматтық және стратегиялық нысандардың, теңіз кемелерін атқылауға алты айлық моратории жариялады [4,75]. Бұл келісім иран әскерлерінің сол жылғы ақпанға жоспарланған жаңа ірі көлемдегі басқыншылығын болдырмау мүмкіндік берді. 1980-1988 жылдардағы Иран-Ирақ соғысында жеңіске жеткен жақ болған жоқ. Мемлекет арасын шиеленістірген бірде-бір мәселе шешілмеді. Соғысқан екі жақта өздерінің

қийған мақсаттарына қол жеткізе алмады.

Соғыс алдында Иран Ислам Республикасы халықаралық сахнада және араб елдерінің арасында оқшауландырылған болатын. Іс-жүзінде Иран сол кезде Ирақ арқылы бүкіл әлеммен байланысқан еді. Себебі, Ирақ басшысы Саддам Хүсейнге «сегіз жылдық соғыста» бәсекелес екі империя мен оған одақтас елдер, тіпті апартеид жағдайында жатқан оңтүстік африкалық мемлекеттер де ашық немесе жасырын түрде көмектесіп отырған. Ең қызығы сол кезде Иранға жақтаасқан бірде-бір ел болса, ол бүгінгі жауы-Израиль болатын. Тарихтың жолы-шырғалаң деген бекер емес.

Иран-Ирақ соғындағы американ саясатын үш фазаға бөлуге болады. Бірінші фазада жағдай түсініксіз және шырмалаң болғандықтан АҚШ бейтараптық саясат ұстанды. Оның басты назары ол кезде Таяу Шығыста болатын. Садаттың өлтірілуі және Израильмен стратегиялық альянс туралы біріккен мәлімдеге қол қоюы, Израильдің Ливандағы басқыншылығы әрекеттері аймақтағы жағдайды шиеленістіре түскен болатын.

Екінші фазада (1982 жылдың аяғынан «Ирангейтке» дейін) АҚШ бейтараптық саясаттан Иранға құпия әскери көмек көрсету саясатына көшті. Осы кезде Вашингтон Тегерандағы биліктегілер солшыл топтармен қол үзгендігіне, ауған контрреволюциясына көмектескендігі туралы көз жеткізе бастады.

Үшінші фаза «Ирангейтпен» байланысты басталды. Ираққа қолдау көрсете отырып, АҚШ екі жақты ойын жүргізген болатын. Америка Иранға көмек көрсете отырып, соғысты барынша ұзақ мерзімге созуға тырысты. Екі елдің экономикасын құлдырата отырып, өзінің бақылауына өткізуді ойластырды. Егерде АҚШ-тың Ираққа көмегі ашық жүріп, айқай-шуға толы болса, Иранға көмек жасырын түрде құпия каналдар арқылы көрсетілді. Бұл құпия сыры ашылған соң 1986 жылы тарихта «Ирангейт» атауымен белгілі үлкен дау басталды. Осы кезден бастап АҚШ Иранға әскери көмек көрсетуін тоқтатты. Иранды соғысты тоқтату туралы келісімге қол қоюға міндеттеді. «Ирангейт» араб әлемінде АҚШ беделіне айтарлықтай нұқсан келтірген болатын.

Американ қаруларын жасырын түрде Иранға тасымалдау идеясы 1985 жылы туындаған болатын. Кезінде АҚШ президенті Картердің қол жеткізе алмаған жетістігіне Рейган кірісті. Ол американ және израиль қаруларын Ливандағы американ тұтқындарын босатуға айырбастау үшін Иранды мәжбүрлей түсті. 1985 жылы күзде израилдіктердің көмегімен АҚШ Иранға «Хок» зениттік қымыранын жіберген еді. Одан кейін танктерге қарсы зымырандар, ұшақтарға қажет жабдықтар және басқа да қарулар мен техникалар легі жіберіліп жатты. Құпия әрекеттер израилдік өкілдер және Иран мен Сауд Арабиясының саудагерлері арқылы жүзеге асырылды. Америка жағынан бұл операцияны жүргізумен тікелей ұлттық кәсіпшілік бойынша президент аппаратының көмекшісі адмирал Пойндекстер және оның көмекшісі подполковник Норт айналысты. Сатылған қарудан түскен қаражат швейцар банкіндегі құпия есеп-шотқа түсіп, кейін никарагуан контрабандасына аударылып отырды.

Жалпы иран-ирақ соғысында АҚШ нақты көрсеткіштерге жетті деп тұжырымдауға болады. АҚШ аймақта өзінің саяси және әскери-стратегиялық ықпалын айтарлықтай нығайта алды. Таяу және Орта Шығыстағы шиеленісті жағдай Парсы Шығанағына ауысты.

Иран-ирақ қақтығысын бейбіт түрде реттестіруге БҰҰ белсенді ат салысты. 1980 жылы 28 қыркүйекте БҰҰ-ның ҚК күш көрсетуді дереу тоқтатуға және халықаралық қағидаларға сәйкес бұл мәселені бейбіт жолмен шешуге шақырған 479-ші қарарды қабылдады. Ирақ егер де Иран бұл қарарды орындауға келіссе, өзінің келісімін беретіндігін және 1980 жылы 5 қазаннан 8 қазан аралығында соғыс өртін тоқтатуды жариялады. Бірақ соғыс қимылдары жалғасып жатты.

1982 жылы 12 маусымда Қауіпсіздік кеңесі қақтығысушы жақтарды соғыс өртін тоқтатуға шақырған 518-ші қарарды ұсынды. 1986 жылы соғысты тоқтатуды талап еткен тағы да 582-ші қарар қабылданды. Бірақ екі жақ халықаралық ережелерге сәйкес мойындалған шекараға әскерлерін алып кетуді және бәр-бірінің ішкі ісіне араласпауды талап еткен бұл қарарды орындамады.

1987 жылы 20 шілдеде БҰҰ-ның қауіпсіздік кеңесі қабылдаған 598-ші қарар иран-ирақ қақтығысын бейбітшілікті бұзушылық деп анықтап, екі ел арасындағы келісім жолын реттестірудегі алғашқы қадам ретінде соғыс өртін құрлықта, теңізде және әуеде тоқтатуды талап етті.

Иран-Ирақ соғысын реттестіруде Араб елдері лигасы табандылық танытты. Иран-ирақ соғысы басталысымен, араб әлемі екі лагерге бөлінген болатын. Ирақ жағын Сауд Арабиясы, Иордания, Египет, Судан, Марокко, Тунис, ЙАР, Кувейт, Бахрейн, Қатар, БАӘ және Оман қолдады, Иорданияның Ираққа көмек көрсету ұсынысына осы араб елдері ғана құптаған еді. Оның кейбіреуі Иран жағына жақтасты [5,668].

АЕЛ ішкі қайшылықтарға қарамастан иран-ирақ соғысына қатысты 1982 жылы Марокко Фес қаласында араб мемлекет және үкімет басшылары кездесіп, декларация қабылдады.

Египет иран-ирақ соғысы басталысымен-ақ Иракты қолдады. Әскери көмекке қатт болған Ирак Египетпен дипломатиялық қатынасын қайтадан қалыптастыруды көздеді. басшылығы «Египеттің араб әлемі қатарында болмауы стратегиялық дисбалансты құрған. ЕАҰ-ғы жағдай Садат тұсындағыдан бөлектеу болғандықтан араб елдері Каирмен Кэмп Девидс келісіміне қол қойғанына қарамастан қарым-қатынасын орнатуы керек» деп мәлімдеді. Египет араб әлемінен оқшауландырылған саясаттан құтылуына жол ашылды. Кейін 1987 жылы қарашада АЕЛ басшыларының төтенше кездесуінде кез-келген араб мемлекеті Египетпен қатынасын орнатуға құқылы деген шешім қабылданды.

1985 жылы наурызда Хосни Мұбарак Бағдадқа ресми сапар жасады. Египет Парсы Шығыс елдеріне әскер жіберуге уәде берді. Өйткені қалыптасқан жағдайда шығанақ елдері Египет күштеріне мұқтаж еді. 1981 жылы алты ай ішіндегі Иракқа бөлінген египет соғыс көмегі 2 млрд долларды құрады. Бұл көмек Сауд Арабиясы порттары арқылы жеткізілді. Ирак әскері құрамында бірнеше жүздеген египет командостары соғысты.

Каир Бағдадты қолдауын басқа араб елдері тәріздес Египетте Иран тарапынан тартып отырған «шииттік қатерден» қауіптенетінімен түсіндірді. Мысыр Бағдадқа саяси және экономикалық қолдауын көрсете отырып, Иранмен шиеленісті бейбіт жолмен реттестіруге шақырды.

1988 жылдың жазында иран-ирақ соғысындағы жағдай өзгере бастады. Ирак өзінің оңтүстік майданда Иран басып алған жерлерін азат етуге қол жеткізді. 1988 жылы 7-9 маусымда Араб Лигасы өткен АЕЛ-ның кезекті жоғарғы мәжілісінде Ливия, Сирия мемлекеттерін қоса алғанда, барлық араб елдері бірінші рет Иранды бейбіт бітім орнатуға және БҰҰ-ның қарарын орындауға келісіп, деп айыптады. 1988 жылы 17 шілдеде Иран БҰҰ-ның бас хатшысын 598-ші қарармен келісіп, туралы хабардар етті. Екі елдің сыртқы істер министрлерімен Нью-Йорктегі кездесуден кейін Ирандың бас хатшысы реттестіру формуласын ұсынды. Осы негізде 8 тамызда бас хатшы соғысты тоқтату 20 тамызда күшіне енетінін жариялады. Осыдан кейін екі мемлекеттің министрлері арасында БҰҰ-ның бас хатшысы делдалдығымен тікелей келіссөздер жүргізілу көзделді [6, 8].

Иран-ирақ соғысы екі жақтың ішкі саясаты мен экономикасына кері әсерін тигізді. ресурстарының сарқылуына әкелді. Соңғы статистикалық көрсеткіштер бойынша 1 млн. адам соғыста зардап шекті. 350 мыңға жуық адам өліп, 650 мыңға жуық адам жараланып, айықпай қалды. Ирак бұл соғыста 100 мыңға жуық адамынан айырылып, 150 мыңға жуығы жараланды. Иранда 250 мың адам өліп, 500 мыңға жуық адам жараланды. Егерде осы елдердің тұрғындары жалпы санымен өлшейтін болса, бұл сандар өте үлкен орны толмас шығынды көрсетеді.

Жалпы иран-ирақ соғысының тигізген зардаптарын бірнеше топтарға бөлуге болады:

- 1) аймақтағы және елдің ішкі тұрақтылығы мен шекара тұтастығының бұзылуы;
- 2) материалдық құндылықтар мен адам ресурстарының шығыны, оның өндірістің қысқаруы, кері әсерін тигізуі; шетел валютасы кірісінің күрт азаюы;
- 3) жұмысшы күшін азаматтық саладан соғыс экономикасына жаппай көшіру;
- 4) мамандандырылған жұмысшы күші санының қысқаруы;
- 5) соғыс жоғарғы оқу орындарына кері әсерін тигізгендіктен, «адам капиталын» дамыту сапаның төмендеуі;
- 6) инфляцияның өсуі, импорт тауарларына бағаның өсуі, ішкі өндірістердің қысқаруы, импорттың көбейіп кетуі;
- 7) ауыл шаруашылығы секторына нұқсан келтірілуі, азық-түлік өнімдеріне тапшылықтың пайда болуы;
- 8) мұнай өндіруші және өңдеу салаларының зардап шегуі.

Осылайша өз елдерінің ғана емес, таяушығыстық аймақтың тұрақтылығы мен қауіпсіздігіне нұқсан келтірген иран-ирақ соғысы өткен ғасырдағы ең ұзаққа созылған және ауыр салдары бар соғыс қанды қақтығыс ретінде сипатталады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Abdulghani J.V. Iraq and Iran: The Years of crisis Baltimore (Md).- 1984.- P. 242.
2. Комаров Е.А. Кувейтский кризис в заливе: причины и последствия в свете истории кувейтского государства и суверенитета// диссертация... кандидата ист-х наук: 07.00.03.-М., 2000.
3. Ниязатов Ш.А. Ирано-Иракский конфликт. Исторический очерк.- М.: Наука, 1989.- 79 с.
4. Ирано-иракская война. Реферативный сборник.-М.: ИНИОН АН СССР, 1986.- 75 с.
5. Ариф Алиев. Иран vs Ирак. История и современность. М.: изд-во Московского университета, 2002.- 668 с.

Резюме

В данной статье рассматривается ирано-иракская война в 1980-1988 гг. и позиция мирового сообщества.

Summary

In the articles about war in 1980-1988 between Iran and Iraq and reasons of war, and that the war had been criticized in the world's arena

ЖАПОН ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ӘДЕБИ БАЙЛАНЫСТАРЫ

Тұрлыбаева И.К.

Қызмемқызту магистранты

Алматы қаласы

Қазіргі жапон әдебиетін тереңірек танып білу үшін оның өткен тарихына бір үніліп өткен жөн. Сонда ғана оның бүгінгі тандағы өзгешелігі мен жаңашылдығы айқын аңғарылады. Сол себепті де біз XX-XXI ғасырлар тоғысындағы жапон әдебиетін сөз етпес бұрын оның XX ғасырдың басынан бері қарай даму үрдісіне шолу жасауды жөн көрдік.

XX ғасырдың басында жапон әдебиетінде «сидзэнсюги ундо» — натурализмді қолдаушы қозғалыс орын алды. Натуралист жазушылардың алғашқыларының бірі - Нагай Кафу. Бірақ бірінші онжылдықтың орта шенінде бұл қозғалыстың жетекшілігі реалист жазушылардың қолына өтті. Сол себепті де ендігі жерде «сидзэнсюги» термині тек натурализм деген ұғымды ғана емес, сонымен қатар, реализм деген ұғымды да қатар беретін болды. Осы салада еңбек етіп, өткір талғамды сын көтергендер — Симадзаки Тосон, Куникада Doppo, Таяма Катай, Нацумэ Сосэи болды. Ал Мори Огай шығармашылығында ұлттық мәдениеттің өркендеуі, оның Батыспен байланысы қарастырылды және бұл оның шығармашылығының басты ерекшелігі болды. Сонымен қатар «натуралисттік тенденция осы кезде кең таралған «ватакуси сесэцу» — натуралисттік жанрында да көрініс берді» [1]. Бұл жанрдың XX ғасырдың бірінші жартысындағы жапон әдебиетінің дамуында ерекше орны бар. Мұнда авторлық «Мен» қоғамдық проблемалардан бөлек қарастырылып, адамның ішкі күйзелістері терең суреттеледі.

Жалпы алғанда, 1920-1930 жылдардағы жапон әдебиеті үлкен қайшылықта дамыды. Сондай-ақ, неоромантизм, неогуманизм, «жаңа шеберлік мектебі» (неореализм) әдеби бағыттары дүниеге келді. Бұл кезеңде батыстық «солшыл» өнердің ықпалымен жапон әдебиетінде авангардтық ағым пайда болды. Бұл ағым өкілдері капиталистік өмір шындығын қабылдамай, барлық моральдық заңдарды теріске шығарып, өмір заңдылықтарын жаппай бұзуға шақырды. Модернистік эстетиканың принциптері әлемді субъективті қабылдау ғана шын мәнісінде құнды дәл санайтын «сенсионалист» жазушылардың шығармашылығында орын алды. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі жапон елінің қоғамдық өміріндегі ішкі қайшылықтар оның әдебиетінде де күрделілік тудырды. Бұл кезең әдебиетінде дәстүрлі, демократиялық және сэнгоха («соғыстан кейінгі топ») атты үш әдеби ағым қатар өмір сүрді. Алғашқы ағымның өкілдері, аға буын жазушылар уақыт өзгерісіне, жаңашылдыққа бағынбайтын «тұрақты құндылықтар» іздеп, ұлттық әдебиеттің ғасырлар бойғы дәстүрінен қол үзгісі келмеді. Мұндай туындылардың қатарына ішкі романтизм мен көріктілік туралы классикалық ұғымдағы шығармалар: Танидзаки Дзюнъитироның «Қиыршық қар» романы, Кавабата Ясунаридің «Мың тырна», «Көне астана» атты повестерін жатқызуға болады. Демократиялық әдебиетті дамыту қозғалысын сыншы Курахара Корэхито басқарды. 1945 жылдың желтоқсан айында Жаңа жапон әдебиеті ұйымы («Синнихон бунгакай») құрылды. Мұнда прогрессивті прозаиктер мен акындар бас қосты. Ал 50-ші жылдардың соңында қоғамда реализм мен романтизмді біріктіруге талпынған авангардтық тенденция пайда болды.

Сэнгоха ағымын әртүрлі идеялық және эстетикалық бағыттағы жазушылар құрады. Оларды біріктіріп тұрған милитаризмге және дәстүрлілікке қарсылық болды. Бұл ағым өкілдерінің (Оока Сехэй, Номэ Хироси, Эндо Сюсаку, Хотта Есиэ) туындыларында реалистік қарын айқын байқалады. [2]